

Masterthesis Jeugdstudies

Adolescenten in verschillende gezinstypen na scheiding

Welbevinden en de relatiekwaliteit met de (stief)ouders

Lotte Naafs (3362590)

Master Jeugdstudies

Faculteit Sociale Wetenschappen

Onderzoeksgroep Jeugd en Gezin

Begeleider: I.E. van der Valk

Universiteit Utrecht, 2014

Datum: 17-06-2014

Aantal woorden: 5908

Voorwoord

Voor u ligt, na een jaar studeren voor de Master Jeugdstudies aan de Universiteit Utrecht, mijn masterthesis ; de laatste stap voor het behalen van mijn felbegeerde masterdiploma. Na het afronden van mijn bachelor ASW waar ik al diverse vakken in de richting van Jeugd had gevolgd, wist ik al gauw dat ik verder wilde in de Jeugdstudies. Voor mijn masterthesis heb ik onderzoek gedaan naar ‘jeugd en echtscheiding’, een terrein waar niet alleen mijn interesse ligt maar wat ook mijn nieuwsgierigheid wekte doordat ik tijdens de opleiding nog weinig in aanraking was geweest met dit onderwerp.

Graag wil ik allereerst mijn begeleider bij dit onderzoeksproces, Dr. I. E. van der Valk, bedanken. Zij heeft mij tijdens het onderzoek steeds voorzien van uitvoerige feedback en mij de spreekwoordelijke ‘zetjes in de goede richting’ gegeven wanneer dit nodig was.

Daarnaast wil ik Mieke Vergeer bedanken - mijn stagebegeleider bij het NJI- , die mij een fantastische kijk in het werkveld heeft gegeven en daardoor grote motivatie was om deze master tot een goed einde te brengen.

Tot slot wil ik mijn vriend,vriendinnen en familie bedanken voor hun geloof in mij, steun, motivatie en hun ijzeren geduld als ik hele dagen achter mijn computer zat en even geen tijd had voor hun. Daarnaast hebben jullie mij enorm geholpen met meelesen, meedenken en meeleven in dit intensieve proces, dank daarvoor!

Lotte Naafs

Hilversum, 2014

Abstract

Uit onderzoek is gebleken dat er verschillen zijn in de gemiddelde mate van welbevinden tussen kinderen in verschillende gezinstypen na scheiding. In dit onderzoek zal specifiek worden gekeken naar deze verschillen in het gemiddelde welbevinden bij kinderen die na scheiding deel uitmaken van een stiefgezin. Stiefgezinnen worden in de bestaande literatuur vaak veralgemeniseerd tot één type, in werkelijkheid zijn zij veel complexer en in verschillende typen onder te verdelen. Deze verscheidenheid aan (stief)gezinstypen kan zorgen voor een verschillende samenhang met het functioneren van het kind. Dit onderzoek onderzoekt de rol van verschillende gezinstypen en de kwaliteit van de ouderkind relaties in het welbevinden bij kinderen uit scheidingsgezinnen. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de data van het cross-sequentieel survey-onderzoek 'Scholieren & Gezinnen' die in 2006-2013 onder 7809 adolescenten zijn afgenomen. Resultaten uit diverse een-weg ANOVA's en univariante variantieanalyses laten zien dat kinderen die veel of voltijd bij één van de beide ouders verblijven een significant sterkere relatie hebben met deze ouder. Tevens scoren kinderen in co-ouderschap regelingen significant hoger op welbevinden dan kinderen waarbij er sprake is van een ongelijke verblijfsverdeling. Geconcludeerd kan worden dat er aanwijzingen zijn dat de verblijfsverdeling na scheiding samenhang vertoont met de kwaliteit van de ouderkind relaties en het welbevinden van kinderen na scheiding. Dit onderzoek laat tevens zien dat de kwaliteit van de ouderkind relatie een belangrijke factor is in onderzoek naar de gevolgen op het functioneren van scheidingskinderen uit stiefgezinnen.

Steekwoorden: echtscheiding; welbevinden; adolescenten; kwaliteit van de ouderkind relaties; stiefgezinnen; woonsituatie na scheiding

Introductie

Ieder jaar scheiden er ongeveer 35 duizend gezinnen en daarnaast wordt een nog groter aantal samenwonenrelaties ontbonden (CBS, 2008; Spruijt, 2007). Bij ongeveer de helft van deze scheidingen zijn kinderen betrokken. Meer dan een kwart van deze kinderen groeit na verloop van tijd op in een stiefgezin doordat één of beide ouders een nieuwe partner krijgt (Haverkort & Spruijt, 2012). Scheidingsonderzoekers Ed Spruijt en Helga Kormos (2010) berekenden dat Nederland ongeveer 184 duizend stiefgezinnen telt. Stiefgezinnen kunnen verschillende vormen aannemen; de verdeling in stiefgezinstypen hangt onder meer af van welke ouder een nieuwe partner heeft. Wanneer de vader een nieuwe partner krijgt wordt dit een stiefmoedergezin genoemd, als de moeder een nieuwe partner krijgt heet dit een stiefvadergezin (Spruijt & Kormos, 2010). Daarnaast speelt de verdeling van de woonsituatie van het kind na scheiding over de verschillende huishoudens van de ouders een rol (Sodermans et al., 2012). Kinderen kunnen voltijd of deeltijd bij één van beide ouders wonen, of er kan een co-ouderschap situatie zijn waarbij de woonsituatie van het kind gelijk verdeeld is (Steenhof, 2007; Sodermans et al., 2012).

Onderzoek waarbij rekening gehouden wordt met verschillende typen (stief)gezinnen is in Nederland nog sterk onderbelicht. Stiefgezinnen worden in de bestaande literatuur vaak veralgemeniseerd tot één type, in werkelijkheid zijn zij veel complexer en in verschillende typen onder te verdelen. Bovendien kan het type stiefgezin na scheiding samenhangen met het functioneren van de kinderen. In dit onderzoek zal er daarom onderscheid gemaakt worden in verschillende typen stiefgezinnen, op basis van de woonsituatie van het kind na scheiding en eventuele nieuwe partners in één of beide gezinnen. Vervolgens zal worden nagegaan of het welbevinden van kinderen verschilt tussen de verschillende stiefgezinstypen na scheiding, en

wat hierbij de rol van de relatiekwaliteit met de (stief)ouders is.

Gevolgen voor adolescenten na scheiding in diverse gezinstypen

Kinderen na scheiding rapporteren onder andere gemiddeld genomen meer emotionele problemen (Valk, Spruijt, De Goede, Maas, & Meeus, 2004), zij presteren relatief minder goed op school (Dronkers, 1999) en vertonen vaker delinquent en agressief gedrag (Spruijt, De Goede, & Valk, 2001) dan jongeren uit intacte gezinnen. Uit onderzoek is gebleken dat er verschillen zijn in de gemiddelde mate van welbevinden tussen kinderen in verschillende gezinstypen na scheiding. Kinderen uit stiefgezinnen scoren mogelijk lager op welbevinden dan kinderen uit één-oudergezinnen (Amato, 1993; Van der Valk et al.; De Goede & Spruijt, 1997; Ganong & Coleman, 1994; Dölle, 1994; Spruijt, 1993). Tevens lijken kinderen van gescheiden ouders in eenoudergezinnen gemiddeld genomen een slechtere relatie met hun ouders te hebben dan kinderen in intacte gezinnen (Amato, 2010). Onderzoek laat zien dat veel problemen die zich voordoen bij scheidingskinderen niet zozeer te wijten zijn aan de scheiding zelf. Het is eerder te wijten aan een opeenstapeling van veranderingen na de scheiding zoals een verslechterde ouderkind relatie en het aanpassen aan eventuele nieuwe woon- en gezinssituaties (Van der Valk & Spruijt, 2004; Nicholson, Fergusson & Horwood, 1999).

Volgens het *Divorce-Stress-Adjustment Perspective* (Amato, 2000) kan deze opeenstapeling van transities na de scheiding negatieve gevolgen hebben voor het kind doordat het niet goed weet om te gaan met al deze veranderingen (Hetherington, 1999). Een nieuwe partner bij één of beide ouders kan bijvoorbeeld betekenen dat er nieuwe regels en normen worden gehanteerd die afwijken van wat het kind gewend was. Dit kan stress opleveren bij kinderen, wat vervolgens een verminderd welbevinden van het kind kan opleveren (Sodermans et al., 2013; Peer & Cayette, 2007). Doordat kinderen die na scheiding te maken krijgen met een stiefgezin een verhoogde kans hebben om met dit proces van

opeenstapelende negatieve sociale veranderingen te maken te krijgen, is de verwachting dat zij gemiddeld lager zullen scoren op welbevinden dan kinderen uit eenoudergezinnen.

Literatuuronderzoek laat zien dat talloze negatieve gevolgen die adolescenten mogelijk na de scheiding rapporteren onder meer afhankelijk zijn van de woonsituatie na scheiding en de ouderkind relatie binnen het gezin (King & Sobolewski, 2006; Sodermans et al., 2012; Vanassche & Matthijs, 2012). In de volgende paragraaf zal uiteen worden gezet wat er in de huidige onderzoeksliteratuur bekend is over de kwaliteit van de ouderkind relatie en de mogelijke samenhang met het welbevinden van kinderen in stiefgezinnen (King & Sobolewski, 2006).

De kwaliteit van de (stief)ouderkind relatie

Uit steeds meer onderzoeken komt naar voren dat niet zozeer het aantal volwassenen een rol speelt binnen het gezin, maar dat vooral de kwaliteit van de relaties tussen ouders en hun kinderen van belang is (o.a. Buchanan, Macoby & Dornbusch, 1996). Over het algemeen lijkt de relatie met de biologische ouders sterker te zijn dan die met de stiefouders (Bray & Berger, 1993; Vanassche & Matthijs, 2012). Dit wordt mogelijk veroorzaakt doordat de genetische hechtingsband doorgaans sterker is dan de sociale hechtingsband (King, 2007). De kwaliteit van de ouderkind relatie blijkt negatief verband te houden met het welbevinden van het kind (King, 2007). Een slechte relatie met de uitwonende ouder uit zich in meer probleemgedrag, dan bij kinderen met een sterke ouderkind relatie (King, 2007; King & Sobolewski, 2006). Uit verscheidene onderzoeken blijkt dat de vaderkind relatie na een echtscheiding meer verslechtert dan de moederkind relatie (Amato & Booth, 1994; Sobolewski & King, 2005). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat kinderen na de scheiding vaker bij de moeder wonen en kinderen dan weinig of niet bij hun vader verblijven (Aquilino, 1994; Sobolewski & King, 2005; Sodermans et al., 2012). Wonen de kinderen echter wel

voltijd bij de vader na de scheiding, dan blijken zij met hem juist een hechtere band te hebben (Aquilino, 1994; Buchanan, Macoby & Dornbusch, 1992).

De woonsituatie na scheiding

Van belang voor een goede relatie tussen (stief)ouder en kind is het al of niet (voltijd) samenwonen met de (stief)ouder, de zogenaamde *residence hypothesis* (King, 2007). Het dagelijks samen leven en de bijbehorende interactie in eenzelfde huishouden helpt een hechtere band tussen (stief)ouder en (stief)kind op te bouwen (Hetherington, 2003; King, 2006, 2007). Uit onderzoek blijkt dat kinderen die voltijd bij een (stief)ouder wonen gemiddeld een betere relatie hebben met deze (stief)ouder dan met de uitwonende (stief)ouder (King, 2007; Vanassche & Matthijs, 2012). Op basis van de *residence hypothesis* en bovengenoemde onderzoeksresultaten is te verwachten dat de relatie tussen het kind en de (stief)ouder wonend binnen hetzelfde huishouden sterker is dan de relatie met de uitwonende (stief)ouder (Buchanan, Macoby & Dornbusch, 1996; King, 2007).

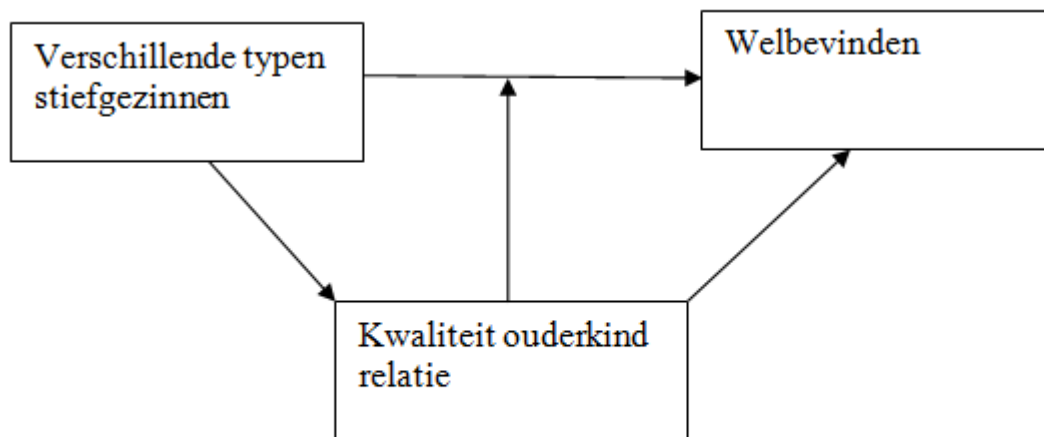
In Nederland komt co-ouderschap, een gelijke verdeling van woonsituatie na scheiding steeds meer voor (Spruijt, 2013). Verscheidene studies vermelden dat kinderen uit co-ouder gezinnen gemiddeld hoger scoren op het welbevinden dan kinderen waarbij er sprake is van een ongelijke verblijfsverdeling (Bauserman, 2002; Buchanan, Macoby & Dornbusch, 1996; Spruijt & Duindam, 2009). Een gelijke verdeling van de woonsituatie na scheiding kan samengaan met een betere band met beide ouders en dit kan mogelijk negatieve gevolgen van de scheiding tegengaan, zoals het vertonen van probleemgedrag (Amato & Gilbert, 1999; Bauserman, 2002). Dit kan verklaard worden door een hogere mate van betrokkenheid van de ouders bij een co-ouderschap situatie. Daarnaast draagt het co-ouderschap bij aan een duurzame ouderkind relatie doordat er frequent contact met beide ouders is (Kelly, 1993; Sodermans et al, 2012; Spruijt & Duindam, 2009). Hoewel er nog beperkte onderzoeksresultaten beschikbaar zijn lijken zowel de kwaliteit van de ouderkind relatie en de

woonsituatie na scheiding dus belangrijke factoren die samen kunnen hangen met het welbevinden van het kind na de scheiding.

Dit onderzoek

Het hoofddoel van dit onderzoek is om na te gaan of kinderen uit verschillende typen stiefgezinnen gemiddeld genomen verschillen in welbevinden en de kwaliteit van de ouderkind relatie. Hierbij wordt bij de verschillende stiefgezintypen onderscheid gemaakt in wel of geen nieuwe partner in het gezin- bij moeder en/of vader- en de woonsituatie na scheiding. Dit onderzoek is opgezet om een aantal hiaten te vullen in onze kennis rondom het functioneren van kinderen die na scheiding opgroeien in verschillende typen stiefgezinnen en welke rol de kwaliteit van de ouderkind relatie hierbij kan spelen. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt daarbij als volgt: *In hoeverre verschillen kinderen na scheiding uit verschillende typen stiefgezinnen en eenoudergezinnen in de mate van welbevinden en welke rol speelt de kwaliteit van de ouderkind relatie hierbij?* Hiervoor zijn enkele subvragen opgesteld, waarvan de eerste subvraag luidt: *(1) Welke verschillende typen gezinssituaties zijn er te onderscheiden onder stiefgezinnen en eenoudergezinnen ontstaan na scheiding?* Dit is een exploratieve vraag, in Nederland is nog niet eerder een dergelijke overzicht gemaakt van verschillende (stief)gezinstypen na scheiding. Er zal hierbij gekeken worden naar de woonsituatie na scheiding en de mogelijke nieuwe partner van vader of moeder. De verwachting is dat er (H1) verschillende typen (stief)gezinstypen te onderscheiden zijn. Wanneer de verschillende gezinstypen geconstrueerd zijn is de tweede subvraag: *(2) In hoeverre verschilt het welbevinden van kinderen die opgroeien in eenoudergezinnen na scheiding met dat van adolescenten die opgroeien in de diverse typen stiefgezinnen?* Bij deze subvraag zijn diverse hypothesen opgesteld. (H2a): Kinderen die na scheiding opgroeien in een stiefgezin scoren lager op welbevinden dan kinderen opgroeiend in een eenoudergezin na scheiding doordat zij meer negatieve sociale veranderingen doormaken (*divorce-stress-*

adjustment perspective). (H2b): Kinderen opgroeiend in een co-ouderstiefgezin hebben gemiddeld een hoger welbevinden dan kinderen in een (stief)gezin waarbij het kind na scheiding alleen of vooral bij vader of moeder verblijft. De derde onderzoeksvraag luidt: (3) *Is er een verschil in de gemiddelde kwaliteit van de ouderkind relatie tussen de gevonden typen stiefgezinnen en eenoudergezinnen na scheiding?* Er wordt verwacht dat (H3a): Kinderen uit de verschillende stiefgezinstypen een sterkere ouderkind relatie met de natuurlijke ouder(s) zullen hebben dan met de stiefouder(s). Tevens wordt op basis van de *residence hypothesis* verwacht dat (H3b): Naarmate kinderen meer tijd in hetzelfde huishouden doorbrengen met de (stief)ouder zal de relatie met deze (stief)ouder sterker zijn (*residence hypothesis*) dan wanneer kinderen minder tijd met hen doorbrengen. Tot slot wordt verwacht dat (H3c): Kinderen in een co-oudergezinstype zullen sterkere ouderkind relaties hebben dan kinderen uit (stief)gezinstypen waarbij de verdeling van de woonsituatie ongelijk verdeeld is. De vierde subvraag luidt:(4) *In hoeverre speelt de kwaliteit van de ouderkind relatie(s) een rol bij het welbevinden van kinderen in de verschillende (stief)gezinstypen na scheiding?*. Hierbij is de volgende hypothese opgesteld (H4): Er is een positieve samenhang tussen de kwaliteit van de ouderkind relatie en het welbevinden van het kind in de verschillende typen stiefgezinnen na scheiding. Figuur 1 laat het conceptueel model zien van dit onderzoek waarbij zowel moderatie als mediatie kan plaatsvinden. In deze figuur is de kwaliteit van de ouderkind relatie opgenomen als component waarvan wordt aangenomen dat deze samenhangt met het welbevinden van jongeren na scheiding.

Figuur 1. Conceptueel model van dit onderzoek.

Methode

Steekproef

De totale steekproef voor dit onderzoek bestaat uit een zogenaamde ‘gepoolde’ steekproef, die verkregen is door het aan elkaar koppelen van databestanden uit verschillende meetjaren van 2006 t/m 2013; het betreft dan ook een cross-sequentieel databestand. De data bestaat uit gegevens van in totaal 7809 scholieren uit de laatste drie klassen van het basisonderwijs ($n = 1488$, 19,1%) en de eerste drie klassen van het voortgezet onderwijs ($n = 6258$, 80,9%) in Nederland. De leeftijd van de scholieren varieert van negen tot zeventien jaar ($N = 7779$, $M = 13,2$; $SD = 1,41$). De steekproef bestaat uit 4036 meisjes (51,7%) en 3759 jongens (48,1%). De meerderheid van de scholieren is afkomstig uit een intact gezin met gehuwde of duurzaam samenwonende ouders: $n = 6220$ (79,7 %); van 1432 (18,3 %) scholieren zijn de ouders gescheiden, en van 135 (1,7%) scholieren is een van de ouders overleden. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een subsample van de data; alleen scheidingskinderen zijn onderdeel van dit onderzoek. Daarnaast wordt er binnen deze groep

scheidingskinderen nog een extra subsample gemaakt van kinderen die opgroeien in een stiefgezin.

Procedure

De data voor dit onderzoek zijn verzameld middels een cross-sequentiële survey: Scholieren & Gezinnen 2006-2013. Verschillende scholen uit het basis of voortgezet onderwijs verspreid over heel Nederland zijn benaderd voor deelname. De dataverzameling is steeds grotendeels uitgevoerd door bachelor thesis studenten Pedagogische Wetenschappen van de Universiteit Utrecht, onder supervisie van Dr. E. Spruijt en Dr. I. van der Valk van de Onderzoeksgroep Jeugd & Gezin van de Faculteit Sociale Wetenschappen. Wanneer scholen bereid waren tot medewerking aan het onderzoek, werden twee of meer klassen geselecteerd. De vragenlijsten zijn individueel, vrijwillig en anoniem in de klas ingevuld. De ouders van de betreffende scholieren werden geïnformeerd middels een brief, waarbij de mogelijkheid bestond bezwaar te maken tegen deelname van hun kind aan het onderzoek. In alle jaren van het onderzoek Scholieren & Gezinnen is gebruik gemaakt van deels identieke vragenlijsten.

Meetinstrumenten

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen is gebruik gemaakt van de Vragenlijst Scholieren en Gezinnen. Deze is samengesteld door dr. Ed Spruijt & Dr. I van der Valk van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht en bestaat uit vragen over het individuele en gezinsfunctioneren. Hierbij is zoveel mogelijk gebruikt gemaakt van bestaande instrumenten, waarvan de betrouwbaarheid en validiteit reeds afdoende zijn aangetoond. In een deel van de gevallen is gewerkt met verkorte versies van verschillende instrumenten, met het oog op beperking van de totale invultijd. De concepten die gebruikt zijn in dit onderzoek zullen hieronder nader worden toegelicht.

Gezinssituatie. Aan de scholieren is in de vragenlijst gevraagd of de ouders getrouwd zijn, samenwonend of gescheiden. Hierbij waren er 6 antwoordcategorieën: (1) mijn ouders

zijn getrouwd (en wonen samen); (2) mijn ouders wonen samen, maar zijn niet getrouwd; (3) mijn ouders zijn gescheiden (en waren getrouwd); (4) mijn ouders zijn gescheiden (waren samenwonend); (5) mijn moeder is overleden; en (6) mijn vader is overleden. Voor dit onderzoek zijn de respondenten die antwoordcategorie 3 of 4 hebben ingevuld van belang, zij vormen het subsample voor dit onderzoek. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de scholieren die in de vragenlijst hebben aangegeven dat hun ouders gescheiden zijn.

Woonsituatie na scheiding. Aan de scholieren van gescheiden ouders, is gevraagd hoeveel dagen/nachten zij bij moeder en bij vader zijn. De antwoorden werden voor zowel vader als moeder ingevuld waarbij de antwoordcategorieën varieerden van 0 tot 7. De antwoorden op deze vragen zijn gebruikt om na te gaan hoe de woonsituatie na scheiding is. Daarnaast is aan de scholieren gevraagd wie er dan bij moeder en/of vader in huis woont. Hierbij waren bij beide steeds zes antwoordmogelijkheden als bij moeder: (1) je moeder, (2) je vader, (3) nieuwe partner moeder, (4) één of meer broers of zussen en (5) één of meer stiefbroers of stiefzussen. De antwoorden op deze vragen zijn gebruikt om na te gaan of er sprake is van een nieuwe partner voor moeder ($n = 192, 17.9 \%$) en/of partner voor vader ($n = 252, 23.6\%$).

Mate van contact met de ouders. De hoeveelheid van contact met moeder en vader is gemeten met de vraag; ‘*Hoe vaak zie je je moeder en vader tegenwoordig?*’. Voor deze vraag zijn er 7 antwoord categorieën. De antwoordcategorieën variëren van 1 (‘niet, 0 nachten per week’) tot maximaal 7 (‘7 dagen en/of nachten’).

Op basis van bovenstaande drie meetinstrumenten is de variabele ‘stiefgezinstype’ samengesteld, waarbij rekening is gehouden met de verblijfsregeling van het kind over de huishoudens van vader en moeder en/of er wel of geen nieuwe partner aanwezig is bij vader en/of moeder.

Welbevinden, levenssatisfactie

Dit is de afhankelijke variabele in dit onderzoek. Het welbevinden van de scholieren is gemeten aan de hand van de Cantril ladder (Cantril, 1965), welke algemeen welbevinden en geluk meet. Op een 10 punts-schaal, geven de kinderen aan hoe zij zich over het algemeen voelen (van 1 = *heel slecht* tot 10 = *heel goed*).

Ouderkind relatiekwaliteit. De kwaliteit van de relatie van de scholier met zijn/haar vader en met zijn/haar moeder is gemeten met behulp van de verkorte versie van de *Network of Relationship Inventory* ([NRI]; Furman & Buhrmester, 1985). De verkorte versie bevatte zes items over de relatie van de jongeren met moeder en zes items over de relatie van de jongeren met vader. Voor dit onderzoek is gekozen om alleen de dimensie ‘steun’ te gebruiken van de NRI, deze is in alle meetrondes gemeten voor zowel de ouderkind relaties met de natuurlijke ouders als die met de eventuele stiefouders. Bij de andere dimensie ‘ruzie’ is dit niet het geval, waardoor besloten is deze achterwege te laten. Elk item werd beantwoord aan de hand van een vijfpuntsschaal, variërend van ‘weinig of niet’ tot ‘meer kan niet’. Een voorbeelditem van de NRI is: “*Waardeert je moeder de dingen die je doet?*”. De Cronbach’s Alpha van de verkorte NRI voor relatiekwaliteit met vader is $\alpha = .83$ en voor de relatiekwaliteit met moeder $\alpha = .86$.

In één meetronde, het jaar 2009, is specifiek de kwaliteit van de relatie met de stiefouders gemeten. Hierbij werd eveneens de verkorte NRI gebruikt, specifiek gericht op de relatie met de stiefouders.

Data-Analyse

Allereerst zal de data worden gecontroleerd op typfouten en extreme waarden en zo nodig gecorrigeerd. Daarnaast wordt gekeken of de variabelen normaal verdeeld zijn middels parametrische testen. In dit onderzoek wordt een Alpha level van .05 aangehouden om de significantie van de resultaten van de analyses te toetsen.

Om de eerste subvraag te kunnen beantwoorden zal er een frequentieverdeling gemaakt worden van de schalen ‘gezinsstructuur’ en ‘woonsituatie na scheiding’ en ‘nieuwe partner voor vader en/of moeder’ zodat er een beeld wordt verkregen van de verdeling van de steekproef over deze variabelen. Door deze variabelen te bekijken kan er een onderscheid gemaakt worden tussen verschillende gezinstypen, dit gebeurt met behulp van ‘recode into different variables’. Hoe de variabelen uiteindelijk worden gehercodeerd is afhankelijk van de nieuw gevonden gezinstypen uit de opgevraagde frequenties.

Voor de tweede en derde onderzoeksvraag worden mogelijke verschillen in gemiddelden van welbevinden en de kwaliteit van de ouderkind relatie tussen jongeren uit de verschillende typen gezinstypen getoetst, middels een ANOVA. Om te bepalen hoe de verschillen tussen de groepen eruit zien en waarom deze significant zijn zal er na de ANOVA nog een post-hoc test gedaan worden.

Voor de laatste deelvraag wordt gebruik gemaakt van univariante variantieanalyses. Om te kijken of de kwaliteit van de ouderkind relatie een moderende rol speelt wordt de relatiekwaliteit als extra factor meegenomen. Zo kunnen ook interacties bekeken worden tussen de verschillende gezinstypen en de relatiekwaliteit tussen ouder en kind op het welbevinden. Voor de mediatieanalyse wordt eveneens een univariate variantieanalyse gedaan waarbij de kwaliteit van de ouderkind relatie als covariaat wordt opgenomen in de analyse. Voor beide analyses geldt dat de kwaliteit van de ouderkindrelatie in drie verschillende groepen zal worden ingedeeld op basis van de gemiddelden; laag, midden en hoog.

Resultaten

De gezinstypen zoals gebruikt in dit onderzoek zijn geconstrueerd op basis van de variabelen ‘woonsituatie na scheiding’, en ‘nieuwe partner vader en/of moeder’. In Tabel 1 is te zien hoe deze gezinstypen tot stand zijn gekomen. Binnen deze stiefgezinstypen hebben de

meeste kinderen te maken met gezinstypen waarbij zij veel of voltijd bij de moeder verblijven. De beschrijvende statistieken van het concept ‘Welbevinden’ voor de verschillende gezinstypen na scheiding zijn weergegeven in Tabel 2.

Tabel 1. Constructie van gezinstypen op basis van ‘woonsituatie na scheiding’ en ‘ouders wel/geen nieuwe partner’.

Partner ouders →	Moeder +¹ Vader +	Moeder – Vader +	Vader – Moeder +	Vader – Moeder –
Contact ouders ↓				
Altijd bij moeder	Voltijd ² stiefvader	Moedergezin	Voltijd stiefvader	Moedergezin
Meestal bij moeder	Veeltijd ² stiefvader & Deeltijd stiefmoeder	Deeltijd <u>stief- moeder</u>	Veeltijd stiefvader	<u>Meestmoeder gezin</u>
Co-ouderschap	Co- stiefouders ²	<u>Co- stiefmoeder</u>	<u>Co-stiefvader</u>	Co-ouderschap
Meestal bij vader	Deeltijd stiefvader & veeltijd stiefmoeder	Veeltijd stiefmoeder	Deeltijd stiefvader	<u>Meestvader gezin</u>
Altijd bij vader	Voltijd stiefmoeder	Voltijd stiefmoeder	Vadergezin	Vadergezin

Noot. ¹ Wanneer moeder en / of vader na scheiding een nieuwe partner heeft wordt dit aangeduid met +, terwijl geen nieuwe partner wordt aangeduid met -. ² Voltijd: altijd in huis bij eenouderverblijf na scheiding; Veeltijd: bijna altijd in huis bij hoofdverblijf bij de ene ouder na scheiding; Deeltijd: af en toe in huis bij hoofdverblijfplaats bij de anders ouder; Co: ongeveer de helft van de tijd in huis bij co-ouderschap na scheiding.

Welbevinden in verschillende gezinstypen na scheiding

Een eenweg-ANOVA is uitgevoerd om te onderzoeken of er verschillen zijn in het gemiddeld gerapporteerde welbevinden tussen kinderen uit de verschillende stiefgezinstypen na scheiding. De resultaten van zowel de Kolmogoriv-Smirnov als de Shapiro-Wilk test zijn beide significant $p < .05$ en laten daarmee zien dat de assumptie van normaliteit is geschonden. De Levene's test is niet significant, $F(1,68) = 1,81, p = .478$, wat betekent dat de assumptie van homogeniteit van varianties niet wordt geschonden. Desondanks wordt de

variantieanalyse vervolgd omdat dit vanwege een voldoende grote steekproef verantwoord lijkt te zijn (Stevens, 2009).

De ANOVA is statistisch significant, $F(1,68) = 1,81, p = ,028$, wat aangeeft dat het gemiddelde welbevinden significant verschilt voor kinderen uit de verschillende gezinstypen na scheiding. De beschrijvende statistieken uit Tabel 2 laten zien dat kinderen uit de verschillende co-oudergezinnen hoger scoren op welbevinden dan kinderen uit eenoudergezinnen of de andere stiefgezinstypen. Kinderen die na scheiding in een co-oudergezin wonen zonder stiefouders scoren daarbij nog opvallend hoger op welbevinden ten aanzien van de andere gezinstypen na scheiding. Lagere scores op welbevinden worden vooral gerapporteerd door kinderen die voltijd in diverse typen van vadergezinnen wonen, al dan niet met de aanwezigheid van een stiefmoeder. Een opvallend lage score voor welbevinden ($M=6,58, SD=1,83$) is gerapporteerd voor kinderen die veeltijd in een stiefmoedergezin wonen en deeltijd in een stiefvadergezin.

Uit een Post-Hoc toets (Games Howell) blijkt dat alleen kinderen uit co-oudergezinnen ($M=8.15, SD= 1.13$), waarbij beide ouders geen nieuwe partner hebben, significant hoger scoren op het gemiddelde welbevinden dan kinderen die voltijd in een stiefvadergezin ($M =7.19,SD = 1.91$) verblijven en deeltijd bij hun vader ($p=0,034$). Opvallend is dat jongeren uit co-oudergezinnen waarbij de ouders geen nieuwe partner hebben niet significant hoger scoren op welbevinden dan jongeren uit voltijd vadergezinnen, hoewel het gemiddelde welbevinden in co-oudergezinnen veel hoger lijkt te liggen dan bij voltijd vadergezinnen. Mogelijk is dit grote verschil niet significant door de beperkte steekproefgrootte van de voltijd vadergezinnen.

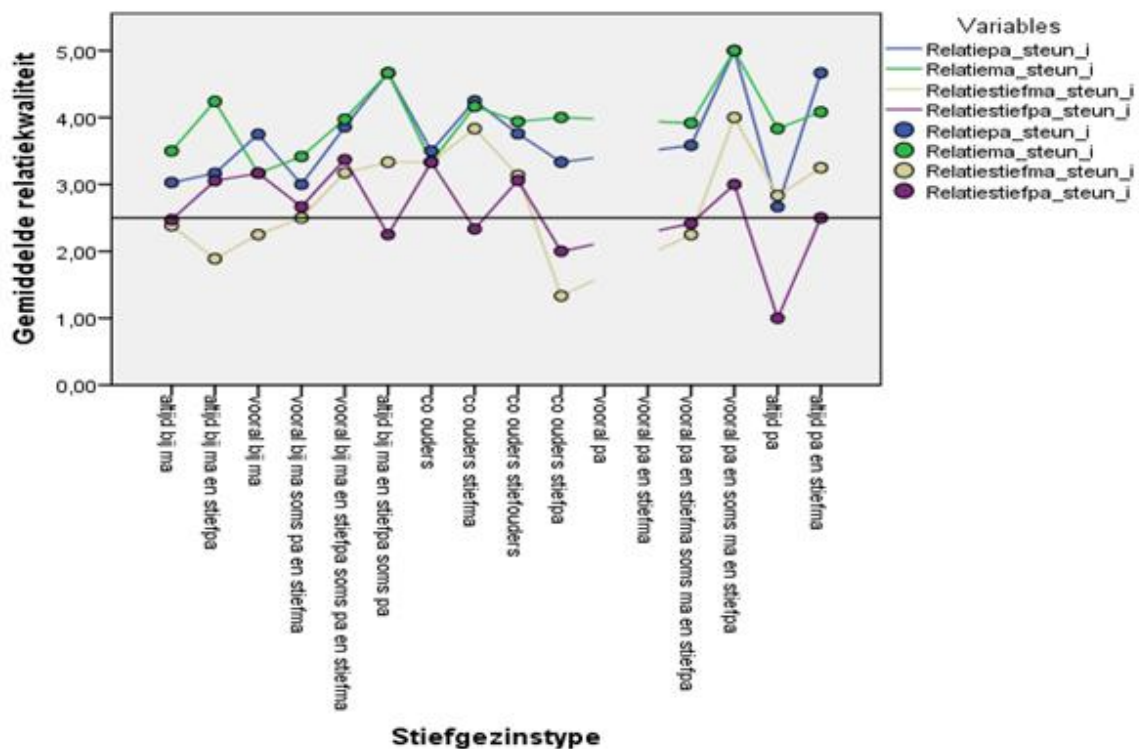
Tabel 2. Beschrijvende statistieken van het gemiddelde welbevinden van verschillende (stief)gezinstypen.

(Stief)gezinstype na scheiding	N	M	SD	%
Eenoudergezin	289	7,46	1,81	3,9
Stiefgezin	743	7,50	1,64	9,8
Voltijd bij moeder	150	7,43	1,83	2,0
Voltijd stiefvadergezin	113	7,45	1,58	1,6
Veeltijd moedergezin	113	7,39	1,69	1,5
Veeltijd moedergezin,deeltijd stiefmoedergezin	116	7,65	1,58	1,5
Veeltijd stiefvadergezin,deeltijd stiefmoedergezin	152	7,66	1,63	2,0
Voltijd stiefvadergezin,deeltijd vadergezin	83	7,19	1,91	1,1
Co-oudergezin	50	8,15	1,13	0,7
<u>Co-stiefmoedergezin</u>	36	7,51	1,45	0,5
<u>Co-stiefoudersgezin</u>	47	7,81	1,60	0,6
<u>Co-stiefvadergezin</u>	37	7,84	1,36	0,5
Veeltijd vadergezin	9	7,11	2,15	0,1
Veeltijd stiefmoedergezin	7	7,14	1,46	0,1
Veeltijd stiefmoedergezin, deeltijd stiefvadergezin	12	6,58	1,83	0,2
Veeltijd vadergezin,deeltijd stiefvadergezin	2	7,50	0,70	0,0
Voltijd vadergezin	21	6,88	1,79	0,3
Voltijd stiefmoedergezin	22	6,90	1,65	0,3
Totaal	970	7,50	1,67	12,9

De kwaliteit van de ouderkind relaties in verschillende gezinstypen na scheiding

Om te onderzoeken of er verschillen zijn in de kwaliteit van de ouderkindrelatie tussen de verschillende gezinstypen na scheiding is opnieuw een eenweg-ANOVA uitgevoerd. De resultaten van zowel de Kolmogoriv-Smirnov als de Shapiro-Wilk test zijn beide significant $p < .001$ en laten daarmee zien dat de assumptie van normaliteit is geschonden. De Levene's test is significant voor zowel de kwaliteit van de vaderkindrelatie, $F(1,84) = 12,09$ en $p = 0,00$, als de moederkindrelatie, $F(1,87) = 4,199$ en $p = 0,005$ wat betekent dat de assumptie van homogeniteit van varianties wordt geschonden. Hiervoor zijn de Welch's F en Brown-Forsythe F test gebruikt om de analyse ondanks de geschonden assumptie van homogeniteit toch te kunnen vervolgen. Voor beide stiefouderkindrelaties is de Levene's test niet significant, dit betekent dat de assumptie van homogeniteit van de varianties niet wordt geschonden.

In Tabel 3 en 4 zijn de beschrijvende statistieken van de verschillende concepten van 'kwaliteit van de ouderkindrelatie' weergegeven waarbij onderscheid is gemaakt in de diverse geconstrueerde gezinstypen na scheiding. Tevens zijn in Figuur 2 de gemiddelden van de kwaliteit van de diverse ouderkind relaties grafisch weergegeven. Omdat de kwaliteit van de stiefouderkind relaties slechts in één meetronde, in 2013, is meegenomen zijn er niet van alle gezinstypen resultaten weer te geven of is de steekproef soms erg klein.

Figuur 2. Gemiddelden van de kwaliteit van diverse relatietypen tussen (stief)ouder en kind.

Opvallend zijn de resultaten voor de moederkind en vaderkind relaties in de diverse co-oudergezinnen. Deze lijken afhankelijk te zijn of de kinderen meer of minder verblijven bij hun ouders. De kwaliteit van de relatie met de natuurlijke ouders lijkt wanneer er sprake is van een co-oudergezin sterker dan bij gezinstypen waarbij er sprake is van een ongelijke verdeling van verblijf, of er in deze gezinstypen stiefouders aanwezig zijn lijkt niet van belang voor de relatie met de natuurlijke ouders. De kwaliteit van de ouderkind relatie met de natuurlijke ouder lijkt in het algemeen hoger gewaardeerd te worden door kinderen dan de relatie met de stiefouder(s), dit suggereert dat de gemiddelde kwaliteit van de relatie met de natuurlijke ouder is sterker dan die met de stiefouder(s). Dit is af te lezen in tabel 3 en 4, waar de gemiddelde scores die kinderen geven over de relatie met hun (stief)ouders worden gerapporteerd.

Tabel 3. *Beschrijvende statistieken van de ouderkind relaties*

(Stief)gezinstype na scheiding	Moederkind relatie			Vaderkind relatie		
	N	M	SD	N	M	SD
Voltijd bij moeder	154	4,11	0,73	125	3,08	1,25
Voltijd stiefvadergezin	121	4,12	0,68	98	3,12	1,24
Veeltijd moedergezin	118	4,24	0,58	118	3,96	0,73
Veeltijd moedergezin,deeltijd stiefmoedergezin	118	4,13	0,65	118	3,74	0,87
Veeltijd stiefvadergezin,deeltijd stiefmoedergezin	157	4,02	0,69	153	4,00	0,66
Voltijd stiefvadergezin,deeltijd vadergezin	86	4,02	0,75	85	4,00	0,74
Co-oudergezin	54	4,27	0,55	53	4,17	0,68
<u>Co-stiefmoedergezin</u>	36	4,21	0,61	35	4,28	0,52
<u>Co-stiefoudersgezin</u>	48	4,02	0,62	47	3,94	0,71
<u>Co-stiefvadergezin</u>	39	4,13	0,48	39	3,93	0,72
Veeltijd vadergezin	10	3,93	0,89	10	4,14	0,63
Veeltijd stiefmoedergezin	7	3,33	1,02	7	3,92	0,75
Veeltijd stiefmoedergezin, deeltijd stiefvadergezin	12	3,80	0,96	12	4,09	0,81
Veeltijd vadergezin,deeltijd stiefvadergezin	2	4,75	0,35	2	4,92	0,12
Voltijd vadergezin	19	3,37	1,02	21	3,64	1,04
Voltijd stiefmoedergezin	19	3,48	1,02	21	4,02	0,92
Totaal	1000	4,07	0,70	944	3,76	0,96

Tabel 4. *Beschrijvende statistieken voor de stiefouderkind relaties*

(Stief)gezinstype na scheiding	<u>Stiefmoeder</u> <u>-kind</u> relatie			<u>Stiefvader-</u> <u>kind</u> relatie		
	N	M	SD	N	M	SD
Voltijd bij moeder	14	2,68	1,24	12	2,49	1,16
Voltijd stiefvadergezin	13	1,63	0,71	23	3,16	1,08
Veeltijd moedergezin	5	2,77	0,85	2	3,16	1,08
Veeltijd moedergezin,deeltijd stiefmoedergezin	26	2,99	1,07	3	3,00	1,76
Veeltijd stiefvadergezin,deeltijd stiefmoedergezin	29	3,31	1,19	27	3,36	1,19
Voltijd stiefvadergezin,deeltijd vadergezin	2	3,33	1,18	18	2,57	0,92
Co-oudergezin	1	3,33	-	3	2,50	1,30
<u>Co-stiefmoedergezin</u>	8	3,35	1,13	2	2,33	1,89
<u>Co-stiefoudergezin</u>	11	3,14	1,12	11	3,06	1,39
<u>Co-stiefvadergezin</u>	1	1,33	-	3	2,66	0,60
Veeltijd vadergezin	1	3,33	-	-	-	-
Veeltijd stiefmoedergezin	-	-	-	-	-	-
Veeltijd stiefmoedergezin, deeltijd stiefvadergezin	2	2,25	1,06	2	2,42	1,53
Veeltijd vadergezin,deeltijd stiefvadergezin	1	4,00	-	1	3,00	-
Voltijd vadergezin	1	2,83	-	2	1,58	0,82
Voltijd stiefmoedergezin	3	3,83	1,17	2	2,50	0,235
Totaal	118	2,92	1,17	112	2,93	1,15

De ANOVA is voor zowel de vaderkind relatie, de moederkind relatie als de stiefmoederkind relatie significant. Dit geeft aan dat de gemiddelde kwaliteit van deze relaties significant verschilt tussen de verschillende gezinstypen na scheiding. Voor de stiefvaderkind relatie is er geen significant verschil gevonden tussen de (stief)gezinstypen na scheiding. De resultaten van de ANOVA zijn beschreven in Tabel 5. Een Post-Hoc toets om de significante verschillen tussen de groepen op de stiefouderkind relatiekwaliteit verder te specificeren is helaas niet mogelijk doordat de groepen een te kleine n bevatten.

Tabel 5. *Resultaten van de ANOVA van de gemiddelde kwaliteit van de(stief)ouderkind relaties tussen de verschillende gezinstypen na scheiding.*

Type ouderkind- relatie	<i>F</i>	<i>p</i>
Moederkind relatie	4,199	0,000
Vaderkind relatie	12,096	0,000
Stiefmoederkind relatie	2,186	0,013
Stiefvaderkind relatie	1,002	0,455

Rol van de ouderkind relaties op het welbevinden van kinderen

Allereerst wordt er gekeken naar een mogelijke modererende rol van de ouderkind relatie op het welbevinden van de kinderen in de gezinstypen na scheiding. Door te bekijken of er een interactie plaats vindt tussen het welbevinden en de kwaliteit van de verschillende ouderkind relaties kan moderatie mogelijk aangetoond worden, de resultaten zijn in Tabel 6 weergegeven.

Tabel 6. *Hoofd en interactie-effecten van relatiekwaliteit met de (stief)ouders in de verschillende gezinstypen op welbevinden.*

Type ouder	n	Hoofdeffect gezinstypen			Hoofdeffect relatiekwaliteit			Interactie-effect (Stiefgezinstype*relatiekwaliteit)		
		F	p	η^2	F	p	η^2	F	p	η^2
Moeder	963	1.88	.021	.030	17.19	.000	.036	.822	.731	.024
Vader	915	2.21	.005	.037	13.35	.000	.030	.699	.877	.022
Stiefmoeder	113	.550	.896	.084	1.57	.214	.036	2.183	0.02	.238
Stiefvader	113	.786	.681	.117	.760	.471	.018	2.017	.029	.240

Noot.1 Voor de moeder zijn de twee hoofdeffecten van relatiekwaliteit, $F(3.85) = 17.19$ en $p < 0.001$, en gezinstype, $F(1.68) = 1.88$ en $p = 0.02$ wel significant. Eveneens waren de hoofdeffecten gezinstype, $F(1.52) = 2.21$ en $p = 0.05$, en relatiekwaliteit $F(3.85) = 13.35$ en $p < 0.001$, voor de vader significant. Dit betekent dat indien er een hogere mate van relatiekwaliteit wordt ervaren door adolescenten met moeder ($M = 7.98$, $SD = 1.88$) of vader ($M = 8.09$, $SD = 1.34$) er gemiddeld een hogere mate van welbevinden wordt gerapporteerd dan wanneer er een lagere mate relatiekwaliteit met de moeder ($M = 6.97$, $SD = 1.88$) of vader ($M = 7.24$, $SD = 1.72$) wordt ervaren.

Er zijn twee significante interactie-effecten; zowel de interactie tussen het (stief)gezinstype en de stiefmoederkind relatie als de stiefvaderkind relatie op het welbevinden. Dit suggereert dat de relatiekwaliteit met de stiefouders een rol speelt in het voorspellen van de mate van welbevinden van kinderen in de diverse gezinstypen na scheiding. Bij zowel de stiefmoeder, $F(1.93) = 2.18$ en $p = 0.02$, als de stiefvader, $F(1.77) = 2.02$ en $p = 0.029$, zijn de interactie-effecten significant. Deze significante interacties laten zien dat er mogelijk aanwijzingen zijn dat het gezinstype, en daarmee de verblijfsverdeling, een rol speelt bij de mate van de relatiekwaliteit met de stiefouders welke op haar beurt weer samenhang laat zien met het welbevinden van de kinderen in deze gezinnen. Kinderen die voltijd bij hun vader en stiefmoeder verblijven en hun relatie met hun stiefmoeder als sterk beschouwen scoren gemiddeld hoger op het welbevinden ($M = 9.5$) dan kinderen die maar soms bij hun vader en stiefmoeder verblijven ($M = 7.4$) en de relatie met hun stiefmoeder als sterk waarderen. Eveneens scoren kinderen die altijd bij hun moeder en

stiefvader verblijven en de relatie met hun stiefvader als sterk beschouwen, gemiddeld hoger op het welbevinden ($M = 9.0$) dan kinderen die maar deeltijdbij hun moeder en stiefvader verblijven en de stiefvaderrelatie als sterk ervaren ($M = 7.9$). De relatiekwaliteit met de natuurlijke ouders speelt mogelijk geen rol bij het welbevinden van kinderen in de verschillende typen (stief)gezinnen; de interactietermen zijn beide niet significant.¹

Om na te gaan of er sprake is van een mediërende rol van relatiekwaliteit op het welbevinden van kinderen in de verschillende gezinstypen na scheiding zijn er opnieuw verschillende univariate variantieanalyses gedaan waarbij relatiekwaliteit nu als covariaat is meegenomen. In Tabel 7 zijn de resultaten van deze mediatie analyses af te lezen.

Wanneer het significante effect van ‘Stiefgezinstype’ op ‘Welbevinden’ wegvalt of vermindert na het toevoegen van relatiekwaliteit met de verschillende ouders, kunnen we zeggen dat niet zozeer het gezinstype, maar meer de relatiekwaliteit met de (stief)ouders een rol speelt bij het welbevinden van scheidingskinderen in dit onderzoek.

Tabel 7. *Mediatie analyses van relatiekwaliteit met de (stief)ouders in de verschillende gezinstypen op welbevinden.*

Type ouder	n	Hoofdeffect gezinstypen			Effect gezinstype na controle voor relatiekwaliteit		
		F	p	η^2	F	p	η^2
Moeder	963	120.2	.001	.113	1.47	.11	.023
Vader	915	57.64	.001	.348	2.13	.07	.034
Stiefvader	113				.592	.855	.077
Stiefmoeder	113	.417	.520	.004	.482	.938	.065

1

Bij drie van de vier ouderkind relaties is te zien dat het significante effect van ‘Stiefgezinstype’ na controle voor relatiekwaliteit voor zowel de moeder, stiefmoeder en stiefvader vermindert of zelfs helemaal wegvalt. Dit betekent dat de kwaliteit van de moederkind, stiefmoederkind en de stiefvaderkind relatie een mediërende rol op het welbevinden van de kinderen in de verschillende gezinstypen na scheiding spelen. Een hogere mate van relatiekwaliteit met deze ouders zal het welbevinden eveneens versterken.

Conclusie en Discussie

In dit artikel is ingegaan op mogelijke verschillen in het gemiddelde welbevinden en de kwaliteit van de ouderkind relatie tussen kinderen uit verschillende typen stiefgezinnen na scheiding. Hierbij stond de volgende vraag centraal: *“In hoeverre verschillen kinderen na scheiding uit verschillende typen stiefgezinnen en eenoudergezinnen in de mate van welbevinden en welke rol speelt de kwaliteit van de ouderkind relatie hierbij?”*. Om deze vraag te beantwoorden zijn er allereerst gezinstypen geconstrueerd op basis van de ‘woonsituatie na scheiding’ van de kinderen en het wel of niet aanwezig zijn van ‘een nieuwe partner bij vader en/of moeder’. Door deze twee variabelen te combineren zijn er twintig verschillende stiefgezinstypen te onderscheiden. Gezinstypen waarbij het kind het meeste van de tijd bij de moeder verblijft, al dan niet met een stiefvader, zijn in aantal in dit onderzoek het sterkst vertegenwoordigd. Deze gegevens zijn in de lijn der verwachting, uit de literatuur blijkt dat de meeste jongeren na scheiding voornamelijk bij hun moeder wonen (Steenhof, 2007).

Na de constructie van de diverse gezinstypen na scheiding is er gekeken naar mogelijke verschillen in de mate van welbevinden bij kinderen afkomstig uit deze verschillende gezinstypen. Uit de literatuur komt de verwachting naar voren dat kinderen uit stiefgezinnen mogelijk lager scoren op welbevinden dan kinderen uit eenoudergezinnen

(Amato, 1993; De Goede & Spruijt, 1997; Ganong & Coleman, 1994; Dölle, 1994; Spruijt, 1993). In dit onderzoek wordt deze verwachting tegengesproken, aangezien het gemiddelde welbevinden bij kinderen uit stiefgezinnen en eenoudergezinnen heel dicht bij elkaar ligt, en er zelfs een licht positief voordeel te zien is voor kinderen uit stiefgezinnen.

Verwacht werd dat kinderen die na scheiding in een co-oudergezin verblijven gemiddeld hoger scoren op welbevinden dan kinderen in een (stief)gezin waarbij het kind na scheiding alleen of vooral bij vader of moeder verblijft. Deze hypothese wordt empirisch ondersteund door dit onderzoek. Opvallend hierbij is dat kinderen die na scheiding in een co-oudergezin verblijven zonder de aanwezigheid van stiefouders nog hoger scoren dan kinderen uit co-oudergezinnen waarbij één of meer stiefouders in het gezin aanwezig zijn. In eerdere onderzoeken werd al gezien dat kinderen in een co-oudergezin na scheiding gemiddeld genomen wat hoger scoren op welbevinden vergeleken met kinderen waarbij een ongelijke verblijfsverdeling is (Bauserman, 2002; Buchanan, Macoby & Dornbusch, 1996; Spruijt & Duindam, 2009).

Tevens was de verwachting dat kinderen waarvan beide ouders een nieuwe partner hebben lager scoren op welbevinden dan kinderen uit gezinnen met één of geen nieuwe partner, doordat zij meer negatieve sociale veranderingen zouden meemaken. De resultaten kunnen deze hypothese niet volledig bevestigen. Alleen kinderen die veeltijd in een stiefmoedergezin en deeltijd in een stiefvadergezin verblijven rapporteren een opvallend lagere score op de mate van welbevinden. Voor de andere gezinstypen met twee stiefouders gaat de hypothese niet op.

De verwachting was dat kinderen een sterkere band zullen hebben met hun natuurlijke ouder dan met de eventuele stiefouders. De kwaliteit van de ouderkind relatie met de natuurlijke ouder lijkt in het algemeen hoger gewaardeerd te worden door kinderen dan de relatie met de stiefouder(s), dit suggereert een sterkere band met de natuurlijke ouder dan die

met de stiefouder(s). Dit wordt mogelijk veroorzaakt doordat de genetische band doorgaans sterker is dan de sociale band (King, 2007). Tevens was de hypothese gesteld dat wanneer kinderen in een co-ouder gezin wonen, de ouderkind relatie sterker is dan bij kinderen die een ongelijke verblijfsregeling hebben. De resultaten voor de moederkind en vaderkind relaties in de diverse gezinstypen lijken afhankelijk te zijn of de kinderen meer of minder verblijven bij hun ouders. De kwaliteit van de relatie met de natuurlijke ouders lijkt, wanneer er sprake is van een co-oudergezin, sterker dan bij gezinstypen waarbij er sprake is van een ongelijke verdeling van verblijf. Deze resultaten kunnen verklaard worden door een hogere mate van betrokkenheid van beide ouders in een co-oudergezin; dit draagt bij aan een duurzame ouderkind relatie omdat er frequent contact is met beide ouders (Kelly, 1993; Sodermans et al., 2012; Spruijt & Duindam, 2009).

Daarnaast was de verwachting dat de verblijfsverdeling van de kinderen ook een rol speelt bij de stiefouderkind relaties; naarmate kinderen meer tijd in hetzelfde huishouden doorbrengen met de stiefouder zal de relatie met deze stiefouder sterker zijn dan wanneer kinderen minder tijd met hen doorbrengen. Deze hypothese kan bevestigd worden. Wanneer kinderen voltijd met hun stiefouder in hetzelfde huishouden verblijven, waarderen zij de relatie met deze stiefouder ook hoger dan wanneer zij minder tijd met elkaar doorbrengen. Dit kan verklaard worden door de zogenaamde *residence hypothesis* (King, 2007). Het dagelijks samenwonen en de bijbehorende interactie in eenzelfde huishouden helpt een hechtere band tussen stiefouder en stiefkind op te bouwen, waardoor zij gemiddeld een betere relatie hebben met deze ouder dan met de uitwonende ouder (Hetherington, 2003; King, 2007; Vanassche & Matthijs, 2012).

Tot slot werd er een positieve samenhang verwacht tussen de kwaliteit van de ouderkind relatie en het welbevinden van het kind in de verschillende stiefgezinstypen na scheiding. Wanneer er gekeken wordt naar een moderende rol van de kwaliteit van de ouder

kind relatie, kan er geconcludeerd worden dat er alleen een interactie is tussen de verschillende stiefgezinstypen en de relatiekwaliteit met de stiefouders op het welbevinden. Jongeren die veeltijd, voltijd bij hun stiefouders verblijven of in een co-oudersituatie verblijven en de relatie met hun stiefouders als sterk waarderen, scoren hoger op het welbevinden dan jongeren die weinig of nauwelijks bij hun stiefouders verblijven. Dit kan eveneens verklaard worden door de zogenaamde *residence hypothesis* (King, 2007).

Wanneer er gekeken wordt naar een mediërende rol van de kwaliteit van de ouderkind relatie kan deze alleen bevestigd worden voor de moederkind en stiefvaderkind relatie. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat veel kinderen de meeste tijd bij hun moeder en eventuele stiefvader doorbrengen (Steenhof, 2007; Aquilino, 1994; Sobolewski & King, 2005). De relatie met deze ouders zal daardoor sterker zijn en daardoor meer samenhang vertonen met het welbevinden van kinderen.

Implicaties voor de praktijk, kanttekeningen en aanbevelingen

Sterk punt van dit onderzoek is dat de gebruikte data een groot aantal respondenten bevat. Dit bevordert de betrouwbaarheid en de externe validiteit. Tevens wordt de interne validiteit in dit onderzoek verhoogd doordat de gebruikte schalen allen voldoende betrouwbaar zijn.

Bij dit onderzoek dient echter ook een aantal kanttekeningen gemaakt te worden. De vragenlijst 'Scholieren en Gezinnen' is in verschillende meetjaren, 2006-2013, afgenomen, waarbij niet in alle jaren consequent dezelfde concepten zijn gemeten. De relatiekwaliteit tussen stiefouder en kind is slechts in één meetronde gemeten, 2009, waardoor er maar een geringe steekproef is bij dit concept. Daarnaast is in dit onderzoek gebruik gemaakt van zelfrapportage, kinderen kunnen hierdoor mogelijk sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek zou kunnen zijn om naast de rapportage door kinderen ook gebruik te maken van rapportages door ouders. Zo kunnen beide

perspectieven worden vergeleken, vooral met het oog op de ouderkind relatie zou dit een absolute meerwaarde geven.

Onderzoek naar de rol van verschillende gezinstypen is tot op heden zeer beperkt. Vervolg onderzoek is gewenst om meer duidelijkheid te krijgen over de samenhang tussen de woonsituatie na scheiding, de kwaliteit van de ouderkind relatie en het welbevinden van kinderen. Dit is belangrijk omdat er door het toenemende aantal scheidingen en stiefgezinnen in Nederland, steeds meer variatie in gezinstypen ontstaat.

De getoonde bevindingen kunnen een bijdrage leveren aan de wetenschap doordat er een eerste start is gemaakt met onderzoek naar de rol van verschillende typen stiefgezinnen bij het functioneren van scheidingskinderen. Met het oog op de praktijk, hulpverlening aan scheidingskinderen, laat dit onderzoek zien dat het van belang is om zowel naar het (stief)gezinstype te kijken als naar de verschillende ouderkind relaties binnen het gezin.

Samenvattend kan gezegd worden dat de resultaten van dit onderzoek laten zien dat zowel het (stief)gezinstype als de ouderkind relaties belangrijk zijn in onderzoek naar de gevolgen voor het functioneren van scheidingskinderen. Tevens lijken er aanwijzingen te zijn dat de verblijfsregeling van de kinderen over de gezinnen een rol speelt bij de kwaliteit van de (stief)ouderkind relaties en het welbevinden van kinderen na scheiding.

Referenties

- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta analysis. *Psychological Bulletin*, *110*, 26-46. doi:10.1037/0033-2909.110.1.26
- Amato, P. R. (1993). Children's adjustment to divorce: theories, hypotheses, and empirical support. *Journal of Marriage and the Family*, *55*, 23-38. doi:10.2307/352954
- Amato, P.R. & Booth, A. (1996). A prospective study of divorce and parent-child relationships. *Journal of Marriage and the Family*, *58*, 356-365.

- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1269-1287. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x
- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72, 650-666. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x
- Aquilino, W. S. (1994). Impact of childhood family disruption on young adults' relationships with parents. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 295-313.
- Bauserman, R. (2002). Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: A meta-analytic review. *Journal of Family Psychology*, 16, 91-102.
- Booth, A. & Amato, P.R. (1994). Parental marital quality, parental divorce, and relations with parents. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 21-34.
- Bray, J.H. & Berger, S.H. (1993). Developmental issues in stepfamilies research project: Family relationships and parent-child interactions. *Journal of family psychology*, 7(1), 76-90.
- Buchanan, C.M., Maccoby, E.E. & Dornbusch, S.M. (1992). Adolescents and their families after divorce: three residential arrangements compared. *Journal of Research on Adolescence*, 2, 261-291.
- CBS (2008). Bijna 35 duizend kinderen maakten in 2007 een scheiding mee. *Webmagazine*. Sprangers, A., Steenbrink, N. & Graaf, A.de.
- Dölle, S.P.M. (1994). *Opgroeien in een eenouder-of stiefgezin. Gesprekken met jongeren en hun ouders*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Dunn, J., Davies, L. C., O'Connor, T. G., & Sturgess, W. (2000). Parents' and partners' life course and family experiences: Links with parent-child relationships in different family settings. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 41, 955-968.

- Ganong, L.H. & Coleman, M. (2004). *Stepfamilies relationships. Development,dynamics,and interventions*. New York: Kluwer Academic
- Haverkort,C. & Spruijt, E. (2012). *'Kinderen uit nieuwe gezinnen: Handboek voor school en begeleiding'*. Houten, Lannoo Campus.
- Hetherington, E.M., Bridges, M.I., Insabella, G.M. (1998). What matters? What does not? Five perspectives on the association between marital transitions and children's adjustment. *American Psychologist*, 53, 167-184.
- Heybroek-Hessels,J.& Overgaauw,B. (2004). *Samengesteld. De dynamiek van het stiefgezin*. Amsterdam: SWP
- King, V., & Sobolewski, J. M. (2006). Nonresident fathers' contribution to adolescent well being. *Journal of Marriage and Family*, 68, 537-557.
- King, V. (2007). When children have two mothers: relationships with nonresident mothers, stepmothers, and fathers. *Journal of Marriage and Family*, 69, 1178-1193.
- Lye, D. N., Klepinger, D. H., Hyle, P. D., & Nelson, A. (1995). Childhood living arrangements and adult children's relations with their parents. *Demography*, 32, 261-280.
- MacDonald, W. L., & DeMaris, A. (2002). Stepfather-stepchild relationship quality: The stepfather's demand for conformity and the biological father's involvement. *Journal of Family Issues*, 23, 121-137.
- Nicholson, J. M., Fergusson, D. M., & Horwood, L. J. (1999). Later adjustment of living in a stepfamily during childhood and adolescence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40, 405-416. doi:10.1111/1469-7610.00458
- Panders,J. (2007). *Geen stiefmoeder, maar wat dan wel? Een onderzoek naar rollen,thema's en hulpbehoefte van niet-residentiele stiefmoeders'*. Scriptie UvA
- Sobolewski, J.M. & Amato, P.R. (2007). Parents' discord and divorce, parent-child

- relationships and subjective well-being in early adulthood: is feeling close to two parents always better than feeling close to one? *Social Forces*, 85, 1105-1124.
- Sobolewski, J.M. & King, V. (2005). The importance of the coparental relationship for non-resident fathers' ties to children. *Journal of Marriage and Family*, 67, 1196-1212
- Sodermans, A.K., Vanassche, S., Matthijs, K., (2013). Post-divorce custody arrangements and binuclear family structures of Flemish adolescents. *Demographic Research*, 28(15), 421-432.
- Sodermans, A., Vanassche, S., Matthijs, K. (2013). Verblijfsregelingen en welbevinden van kinderen : verschillen naar gezinskenmerken. In: Pasteels I., Mortelmans D., Bracke P., Matthijs K., Van Bavel J., Van Peer C. (Eds.), *Scheiden in meervoud: Over partners, kinderen en grootouders* (pp. 265-287). Leuven: Acco
- Spruijt, E. (2007). *Scheidingskinderen: Overzicht van recent sociaal wetenschappelijk onderzoek naar de gevolgen van ouderlijke scheiding voor kinderen en jongeren*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Spruijt, E., de Goede, M., & Valk, I. E., van der. (2001). The well-being of youngsters and changing family types. *Patient Education and Counseling*, 45, 285-294. doi:
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen: Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Spruijt, E., & Duindam, V. (2009). Joint physical custody in the Netherlands and the well being of children. *Journal of Divorce and Remarriage*, 51(1), 65-82.
- Steenhof, L. (2007). Schatting van het aantal stiefgezinnen. *Bevolkingstrends*, 55, 19-22.
- Valk, I. E. van der & Spruijt, A.P. (2004). De gevolgen van echtscheiding voor kinderen. In van Aken Bosch Vyt & Ruijsenaars (Eds.), *JOOK, Jaarboek voor Ontwikkelingspsychologie, Orthopedagogiek en Kinderpsychiatrie*. (pp. 324-342). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Vanassche, S. & Matthijs, K. (2012). Deeltijds versus voltijds stiefouderschap. De relatie tussen stiefouders en stiefkinderen in moedergezinnen, vadergezinnen en verblijfscoouderschap na scheiding. *Tijdschrift voor Sociologie*, 33, 267-295.

Vanassche, S., Sodermans, A., & Matthijs, K. (2014). The effects of family type, family relationships and parental role models on delinquency and alcohol use among Flemish adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 23, 128-143. doi:10.1007/s10826-012-9699-5